

Berlin muzeyində islam incəsənəti

Muzeyin salonlarında Azərbaycana aid çoxlu əşyalar yer alıb

(əvvəli qəzetin ötən sayında)

"Berlinin bəxti gətirdi: çünki islam incəsənətinin dünyadakı ən böyük kolleksiyalarına sahibdir"- deyə İslam Sənəti Muzeyinin direktoru Klaus Peter Xaase qeyd edib. Onun sözlərinə görə, muzeyin eksponatları müsəlman Əndəlusundakı (İspaniya) incəsənət əsərlərindən başlayaraq, Moğolların dövründən Hindistandakı şedevr əsərlərdə qurtaran bütün regionları və dövrləri əhatə edir: "Faktiki olaraq Berlin təkcə özünün sənət tarixçilərinə deyil, həmçinin dünya sənətsünaslarına islam şedevrlərini dövrlər və regionlar üzrə necə siniflərə bölünməsinə misal olaraq göstərdi. Bu yanaşma bizim dövrdə də geniş yayılıb".

Muzeyin salonlarını gəzdikcə gerçəkdən İslam dünyasının böyük bir coğrafi ərazisini əhatə edən nadir eksponatları seyr etmək mümkündür.

Muzeyin ilk salonlarından birində Səlcuq və Osmanlı dövrü mədəniyyətini (1300-1520-ci illəri) əhatə edən müxtəlif eksponatlar sərgilənib. Məsələn, Quranın altıqı Konyadan gətirilib. 13-cü əsrə aid olan əşya qoz ağacından düzəldilib. Ornamentinə görə dizaynı ərəb hərfəri ilə bəzədilib. Abdul Əli Vahid ibn Süleyman adlı ustanın əl işi olan altıq İslam inamını ifadə edir. Bələdçi bu əşyanı möhtəşəm usta işi kimi dəyərləndirdi: "Bu eksponat əsl şedevrdir və Səlcuq epoxası üçün tipikdir". Quran qabı da nadir eksponatlardandır və türk ustalarına məxsusi əşya kimi təqdim olunub.

Eksponatlar sırasında İran və İraqdan gətirilən nadir saxsı qablar var. Salonlarda həmçinin Sasanilər dövrünə aid olan irs təqdim olunur. Qacar sülaləsinə aid balaca qılınc (1796-1924) muzeyin nadir eksponatlarından sayılır. Qılınc haqqında yazılan açıqlamada qeyd olunub ki, o zaman şahın ətrafında olan insanların hamısının üzərində bu qılıncdan olubmuş. Həmçinin şahı qoruyan mühafizəçilər də əllərində bu qılıncdan tuturlarmış. Muzeydə Səlcuq dövrünə aid xalça və qablar saxlanılır.

Muzeyin salonlarında Azərbaycana aid çoxlu əşyalar yer alıb. Ancaq həmin eksponatlar fars nümunələri kimi təqdim olunur. Tədqiqatçılar müxtəlif çeşidli mis, gümüş və saxsı qabların bəzilərinin Azərbaycandan gətirildiyini bildirirlər. Əfsus ki, həmin əşyaların hamısı İran, türk və ya digər islam ölkələrinin adı ilə təqdim olunur. Muzeyin direktoru Xaaseyə "Muzeydə ən qiymətli və ən mühüm hansı eksponatı hesab edirsiniz?" deyərək soruşanda "Demək çətinidir - əlbəttə bu, baxmağa gələnlərin meyindən asılıdır. Burada İordan sarayının fasadının memarlıq elementləri ki-

mi iri obyektlər var. Amma həmçinin XIV yüzilliyin əvvəlində yaradılmış və İspaniyadan gətirilmiş qədim xalıları da qeyd etmək lazımdır" - deyər cavab verib. Direktor həm də XVI əsrdə Səfəvilər sülaləsinin çiçəklənməsi dövründə hazırlanmış Quranın gözəl əl yazmalarını da fərqləndirib: "Faktiki olaraq, bütün bu incəsənət əsərləri bərabər mənaya malikdir və onlardan hər biri öz-özlüyündə unikalıdır" - deyib. Xaase həmçinin müasir Suriya ərazisindən gətirilmiş "Hələb otağı"nın Berlindəki məşhurlaşması ilə qürur hissi duyduğunu bildirib. O, eksponatı XVI və XVII əsrlərdə Osmanlı cəmiyyətinin "dinlərin və mədəniyyətlərin ensiklopediyası" adlandırır.

"DAMĞALI", "ƏJDHALI" ...

İslam İncəsənəti Muzeyinin eksponatları içərisində xalçalar mühüm yer tutur. Ümumiyyətlə, Almaniyanın Bonn, Hamburq, Münhen, Köln, Düsseldorf, Frankfurt-Mayn, Manheyem və s. şəhərlərinin muzeylərində Azərbaycana aid nadir xalça nümunələri saxlanılır.

Orijinalıq baxımından 1960-cı ildə Münhen şəhərindəki antiq mallar mağazasında nümayiş etdirilən XVIII əsr Qazax xalçası da qiymətli eksponat hesab edilir. "Öz konstruktiv quruluşu ilə Şərq aləmində geniş yayılmış, ucları dörd müxtəlif tərəfə ayrılan bu bəzəkler elə real səpgidə toxunmuşdur ki, sanki onlar bir nöqtə ətrafında fırlanaraq hərəkət edir. Bu ornament elementinə biz təkcə "Damğalı" adını almış bu tipli Qazax xalçalarında deyil, dekorativ-təbiiq sənətimizin başqa növlərində də rast gəlirik" - deyər tədqiqatçılar qeyd edirlər.

Tarix etibarı ilə dünya muzeylərində saxlanılan ən qədim Azərbaycan xalçalarından biri də "Əjdahalı" Qazax xalçası hesab olunur. XV yüzilliyə aid edilən bu xalı Berlin İncəsənət Muzeyinin Şərq bölməsində nümayiş etdirilir. Simurqla əjdahanın döyüşü təsvir olunan xalıda iki dəfə bir-birini təkrar edən

süjetli kompozisiya yerləşir. Deyilənə görə, xalı 1896-cı ildə Romada bir antik mallar satıcısından alınıb. Onun XV əsrə aid olmasını həmin ərəfədə yaşamış İtalyan rəssamlar Domeniko Moreno və Domeniko de Bartolun əsərlərində əks etdirilməsi də təsdiq edir. Önemli xalçalarımızdan biri də Münhen şəhərindəki xalı salonunda nümayiş etdirilən uzunluğu 0.95 santimetr, eni 0.72 santimetr ölçüdə olan kiçik bir xalıdır. Xalçanın yanındakı etiketdə onun 1600-cü ildə Qarabağda toxunduğu qeyd olunub. Bu xalçanın əsas orijinal xüsusiyyətlərindən biri ondan ibarətdir ki, onun üzərində biz XVI-XVII yüzilliklərdə Təbriz xalçalarında tez-tez təsadüf olunan süjetə, yəni ovçuluq səhnəsinə rast gəlirik. Xalçanın enli ara sahəsində hündür sərv ağacı, onun da ətrafında simmetriya əsasında yerləşdirilmiş iki "qızılbaş" zadəgan fiqurları təsvir olunub".

TÜRK TAYFALARINA AİD SƏNƏT

İslam Sənəti Muzeyindəki xalçalar da orijinalıq baxımından diqqət çəkir. Qədim və nadir xalçalar bir neçə salonda sərgilənib. Muzeydə 500-dən çox xalça olsa da onların az bir hissəsi nümayiş etdirilir. Bələdçi qeyd etdi ki, müharibədən sonra xalçaları təmizləmək və restavrasiya etmək lazım gəlib. Sa-

çaların naxışları, ornamentləri fərqlənir. Əgər bu xalçalar Təbriz, Urmiya, Gəncə, yaxud Şamaxıda toxunubsa, onu necə Azərbaycana aid etmədiyini söyləmək olar?"

F.Ələkbərli qeyd edir ki, xalçanın hansı əyalətdə toxunması göstərilməlidir: "İranda şərq və qərbi Azərbaycan əyalətləri var. Orada da yaşayan azərbaycanlılardır. Ona görə də burada Azərbaycanın adının çəkilməməsi düzgün deyil. Yeni bunu sübut etmək də bir o qədər çətin deyil". Tədqiqatçının sözlərinə görə, bu ölkədə dərc olunan xalça sənətinə həsr edilən kitablara nəzər yetirəndə oradakı materialların bir çoxunun Azərbaycan xalçalarına aid olduğunu görürük. Bu kitablarda alman xarakterinə xas olan bir dəqiqliklə xalçalarımızın bədii və texnoloji xüsusiyyətləri, onların toxunduğu yer və s. haqda ətraflı məlumat verilir.

İslam Sənəti Muzeyini ziyarətə gələnlər hər bir eksponata xüsusi maraq göstərirlər. İslam ölkələrinin maddi mədəniyyət nümunələrini əks etdirən nadir eksponatlar haqqında muzeyin 1-ci mərtəbəsində təqdim edilən broşürlərdə geniş məlumat əldə etmək olar. Həmçinin xüsusi qulaqlıq vasitəsilə müxtəlif dillərdə hər bir eksponat haqqında məlumatlar öyrənmək olar.

Bu gün İslam İncəsənəti Muzeyi bir əsrdən çox Berlin şəhərində sərgilənən kolleksiyası ilə fəxr edir. İslam incəsənətindən ibarət muzey dünyada ən məşhur muzeylərdən sayılır. Berlin Muzeyinin ilk rəhbəri Vilhelm fon Bodenin

muzeyə gələn tamaşaçıları qeyri-Avropa sənəti ilə yanaşı ilk növbədə İslam kolleksiyası ilə tanış etmək qərarı özünü doğruldub. Hər il bu muzeyə 330 min insan baş çəkir.

Tərənə Məhərrəmov
Berlin

Bu məqalə Bakcell şirkətinin dəstəyi ilə hazırlanıb